

Glottodydaktyczne dokumenty z okresu międzywojennego do nauki języka i kultury polskiej dla Rumunów

The Inter-War Glottodidactic Documents Intended for Romanian Students of Polish Language and Culture

Abstract: The article directs the attention of the reader to the glottodidactic aspects in the inter-war Romanian-Polish relations in the field of scholarship and culture. Emphasis is put on the role of textbooks for the study of Polish as a foreign language for Romanians and on the significance of the pioneering didactic work of prof. Stefan Glixelli – associated with the development of the first textbooks of the Polish language intended for Romanians. The author presents two textbooks for the study of Polish as a foreign language for Romanians which were written and published in the 1930s by Polish authors: prof. Stefan Glixelli and dr Tadeusz Gostyński.

Keywords: foreign language teaching, the teaching of Polish as a foreign language, textbooks, Romanian-Polish relations in the inter-war period

Niewiele osób wie, że w dwudziestoleciu międzywojennym Rumuni chętnie uczyli się języka polskiego oraz z przyjemnością poznawali polską kulturę. Dowodem na to są podręczniki do nauki języka polskiego dla Rumunów, opracowane i wydane w latach 30. XX w. przez polskich wykładowców uniwersyteckich: prof. Stefana Glixellego oraz dra Tadeusza Gostyńskiego. Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie koncepcji dwóch zapomnianych materiałów dydaktycznych przeznaczonych do nauki języka polskiego jako obcego (dalej: jpjo) dla Rumunów.

Przewodnim hasłem artykułu jest termin „glottodydaktyka”. Termin ten tak wyjaśnia Aleksander Szulc w *Słowniku dydaktyki języków obcych*, utożsamiając go z dydaktyką języków obcych: „dyscyplina pedagogiczna, zajmująca się procesem opanowywania języka obcego w sposób sterowany. Jest ona m.in. wypadkową takich nauk, jak: językoznawstwo teoretyczne i stosowane, psycholingwistyka, psychologia, socjo-

lingwistyka, socjologia, fizjologia mowy, akustyka, logopedia”¹. Zatem termin „glottodydaktyka” bywa używany zamiennie z terminem „dydaktyka języków obcych”. Z tego też względu można zaryzykować stwierdzenie, że owoc czteroletniej pracy dydaktycznej (na Uniwersytecie w Bukareszcie) prof. Stefana Glixellego, jakim jest *Manual de limba polonă*, oraz *Podręcznik do nauki języka polskiego* napisany przez Tadeusza Gostyńskiego, stanowią podwaliny w nauczaniu i nauce jppo w Rumunii². Mimo że glottodydaktyka polonistyczna jest dyscypliną młodą, podręczniki do nauki języka polskiego autorstwa Glixellego i Gostyńskiego są nieocenionym wkładem w rozwój rodzimej glottodydaktyki oraz w kształtowanie się rumuńskiej polonistyki.

Okoliczności powstania materiałów glottodydaktycznych

Dwudziestolecie międzywojenne to epoka wyjątkowa w dziejach Polski i Rumunii. W listopadzie 1918 r. Rzeczpospolita Polska odzyskała niepodległość po 123 latach zaborów, a jej nowy sąsiad u południowo-wschodnich granic, czyli România Mare (w polskim tłumaczeniu: Wielka Rumunia), w rezultacie zmian politycznych po I wojnie światowej i traktatów międzynarodowych, powiększył terytorium, a tym samym znacznie wzrósł odsetek ludności zamieszkującej ten kraj³. Pierwsze kontakty polityczne między Polską a Rumunią zostały nawiązane podczas konferencji paryskiej w 1919 r. Jednym z pierwszych i głównych dokumentów, który zacieśniał stosunki polsko-rumuńskie na poziomie politycznym, był układ z 3 marca 1921 r., natomiast intensyfikacja działań na niwie kulturalno-naukowej została formalnie uregulowana dopiero w latach 30. XX w. 27 listopada 1936 r. podpisano konwencję, która odnosiła się do współpracy naukowej pomiędzy obydwooma państwami⁴. Najaktywniejsi w tym zbliżeniu byli znani uczeni, nieliczni, ale czynnie działający naukowo i politycznie w swoich krajach. Byli oni reprezentantami takich dziedzin naukowych, jak sławistyka, rumunistyka czy nauki historyczne – i w tych właśnie dziedzinach doszło do najbardziej ożywionej współpracy polsko-rumuńskiej. Stroną polską była reprezentowana przez znakomitego profesora filologii romańskiej Stanisława Wędkiewicza. Stronę rumuńską reprezentował m.in. Nicolae Iorga – historyk, profesor na Uniwersytecie Bukareszteńskim, członek Akademii Rumuńskiej, premier i minister oświaty, autor wielu prac dotyczących kontaktów historycznych Rumunii

¹ A. Szulc, *Słownik dydaktyki języków obcych*, Warszawa 1997, s. 53.

² Victor Jeglinski w swojej pracy doktorskiej zwrócił uwagę na fakt wydania w okresie międzywojennym pierwszych podręczników do nauki języka polskiego, których autorami byli Glixelli i Gostyński. W rozprawie doktorskiej zostały poruszone zagadnienia dotyczące spraw naukowo-kulturalnych między Polską a Rumunią w dwudziestolecu międzywojennym. V. Jeglinski, *Relații culturale româno-polone în perioada (1900-1945)*, București 2016, s. 77-80.

³ M. Willaume, *Rumunia*, Warszawa 2004, s. 97, *Historia Państw Świata w XX Wieku*.

⁴ N. Dascălu, *Relații romano-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, București 1991, s. 211-213.

z Polską⁵. W okresie międzywojennym w wybranych ośrodkach uniwersyteckich powstały pierwsze zinstytucjonalizowane formy nauczania języka polskiego w Rumunii oraz języka rumuńskiego w Polsce. Dla rozwoju polonistyki na uniwersytetach rumuńskich ogromne znaczenie miała decyzja o powstaniu seminariów i lektoratów języka polskiego w ośrodkach akademickich Rumunii, m.in. na uniwersytetach w Bukareszcie i Czerniowcach. Lektoraty języka polskiego były prowadzone przez osoby zaangażowane w naukowe i kulturalne zbliżenie polsko-rumuńskie – Petre P. Panaitescu i Gheorghe Nandrișu. Obaj uczeni przyczynili się do wzrostu zainteresowania polską nauką i kulturą na swojej uczelni. Byli też autorami artykułów poświęconych literaturze i językowi polskiemu. Należy jednak podkreślić, że zwiększone zainteresowanie kontaktami kulturalno-naukowymi w latach 30. ubiegłego wieku było raczej konsekwencją podjętych wcześniej inicjatyw w stosunkach politycznych niż bezpośredniej inicjatywy naukowej. Pierwsze kontakty naukowo-kulturalne opierały się na „ściślej łączności z polskimi placówkami dyplomatycznymi, wykonującymi zalecenia MSZ, zamierzającego do wykorzystania naukowych stosunków polsko-rumuńskich jako ważnego instrumentu polskiej polityki zagranicznej na terenie Rumunii”⁶.

Niewątpliwie jednym z takich instrumentów wspomagających działalność naukowo-propagandową były materiały do nauki języka polskiego dla Rumunów powstałe w latach 30. XX w. Pierwszy z nich, *Manual de limba polonă* Stefana Glixellego, został ukończony w styczniu 1938 r. Podręcznik ten był nie tylko rezultatem czteroletniego doświadczenia Glixellego jako glottodydaktyka, lektora języka polskiego na Uniwersytecie w Bukareszcie; powstał również na specjalne życzenie i zapotrzebowanie władz państwowych, o czym zaświadcza oficjalne pismo wystosowane do Glixellego: „[...] Drugą sprawą jest podręcznik języka polskiego. W celu wykorzystania go w bieżącym roku szkolnym, koniecznym jest oddanie go możliwie najprędzej do druku. Prosimy wobec tego o możliwie rychłe nadesłanie rękopisu oraz wskazówek co do drukarni, której pragnie Pan Profesor powierzyć wydanie swej pracy”⁷. Niewątpliwie podręcznik był przewidziany jako narzędzie do realizacji celów propagandowych ówczesnej polskiej polityki kulturalno-naukowej na terenie Rumunii. W sprawę powstania podręcznika były zaangażowane także inne instytucje państwowe, które miały wesprzeć projekt finansowo oraz zadbać o to, aby autor podręcznika miał jak najlepsze warunki do ukończenia pracy naukowej⁸.

⁵ J. Piskurewicz, *Kontakty naukowe polsko-rumuńskie 1918-1939*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 1994, nr 5, s. 120.

⁶ *Ibidem*, s. 120.

⁷ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (dalej: AUJ), S II 619,teczka personalna Stefana Glixellego, pismo z Poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej w Bukareszcie skierowane do profesora Stefana Glixellego, 2 IX 1937.

⁸ *Ibidem*, pismo Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: MWRiOP), 30 XII 1937.

Słów kilka o prof. Stefanie Glixellim

Stefan Glixelli⁹ urodził się 13 września 1888 r. we Lwowie. Obronił doktorat na paryskiej Sorbonie w 1914 r. W okresie międzywojennym (1919-1934) kierował katedrą filologii romańskiej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (dalej: USB), gdzie wykładał m.in. analizę gramatyczną i literaturę języka starofrancuskiego, dialektologię i literaturę francuską. Był doświadczonym dydaktykiem, autorem podręczników i teoretycznych prac z zakresu dydaktyki, m.in.: *La France et les lettres françaises*, *Książka francuska dla szkół średnich* (współautor: Stanisław Węckowski), *Dydaktyka języka i kultury francuskiej*, *O nauce języków romańskich w Wilnie 1781-1832*.

Kiedy w 1933 r. katedra została zamknięta z powodów politycznych¹⁰, Glixelli wyjechał do Rumunii i pracował jako lektor języka polskiego w Uniwersytecie w Bukareszcie¹¹. Jego przyjazd do stolicy Rumunii i praca w charakterze lektora języka polskiego i polskiej literatury na tamtejszym uniwersytecie były możliwe dzięki wcześniejszym kontaktom naukowym i osobistym z Nicolae Iorgą. Glixelli w swojej pracy naukowej koncentrował się nad recepcją literatury polskiej w Rumunii i recepcją literatury rumuńskiej w Polsce. W 1938 r. powołano go na dyrektora katedry filologii romańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zmarł przedwcześnie 28 listopada 1938 r. Został pochowany we Lwowie.

Glixelli dzięki swojej praktyce i doświadczeniu dydaktycznemu był lektorem języka polskiego jako obcego, który znał cel i zasady nauczania języków obcych. Dlatego zdawał sobie sprawę, jak ważny jest podstawowy środek dydaktyczny, czyli **podręcznik właściwy**¹², który zapewniłby realizację celów w procesie nauczania i uczenia się języka polskiego na gruncie rumuńskim.

⁹ Obszerny biogram Stefana Glixellego znajduje się w *Polskim słowniku biograficznym*, t. 8, z. 1, Wrocław 1956, s. 77-78. O Glixellim pisali też S. Pieczara, *Życie i działalność naukowa prof. Stefana Glixellego*, „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1973, nr 91, s. 64-65; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*, Bydgoszcz 1997, s. 95-99, *Biblioteka Wileńskich Rozmaitości. Seria B*, nr 15.

¹⁰ Zainteresowanych „reformą” ministra Janusza Jędrzejewicza odsyłam do odezwy prof. Glixellego pt. *W drugą rocznicę zwinienia 52 katedr w szkołach akademickich*, Lwów 1935.

¹¹ O wyjeździe prof. Glixellego do Bukaresztu w celach naukowych i dydaktycznych informował „Dziennik Wileński” 1934, nr 77.

¹² Termin „podręcznik” definiuję następująco: „książka przeznaczona do nauki, zawierająca zbiór podstawowych wiadomości z jakiejś dziedziny”. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, t. 3, s. 570.

Podręcznik i jego wiodąca rola w procesie glottodydaktycznym

Trudno jest wyobrazić sobie naukę języka obcego bez odpowiednich materiałów dydaktycznych, które wspomagają proces uczenia się oraz proces nauczania. Podstawowym materiałem w procesie glottodydaktycznym jest zatem podręcznik.

Podręcznik to narzędzie wspomagające nauczyciela w realizacji jego celów praktyczno-kształcących w procesie nauczania oraz umożliwiające uczącym się podejmowanie działań samokształcących. Jako materiał glottodydaktyczny jest środkiem pomocniczym, gdyż prezentuje język wyłącznie w formie graficznej¹³. Pierwsze tradycyjne podręczniki do nauki jppo dla Rumunów pełniły funkcję informacyjną i praktyczno-ćwiczeniową.

Ważnym elementem prezentowanego podręcznika jest **wstęp**, który należy do stałej struktury podręcznika. W podręczniku Glixellego jest to *cuvânt înainte*¹⁴, napisany po rumuńsku (s. 5-6). Autor przedstawia w nim cel, zakres i metody, jakie stosuje w swojej pracy dydaktycznej¹⁵, następnie wskazuje adresata podręcznika, określa jego poziom nauczania, omawia układ treści zawartych w książce, przedstawia wiadomości dotyczące materiału ćwiczeniowego i informuje nauczyciela o metodzie pracy z podręcznikiem. Wypada w tym miejscu podkreślić nowatorstwo tego wstępu, dlatego że wiele współczesnych podręczników do nauki języków obcych takie zasadnicze informacje pomija¹⁶.

Konstrukcja podręcznika Stefana Glixellego

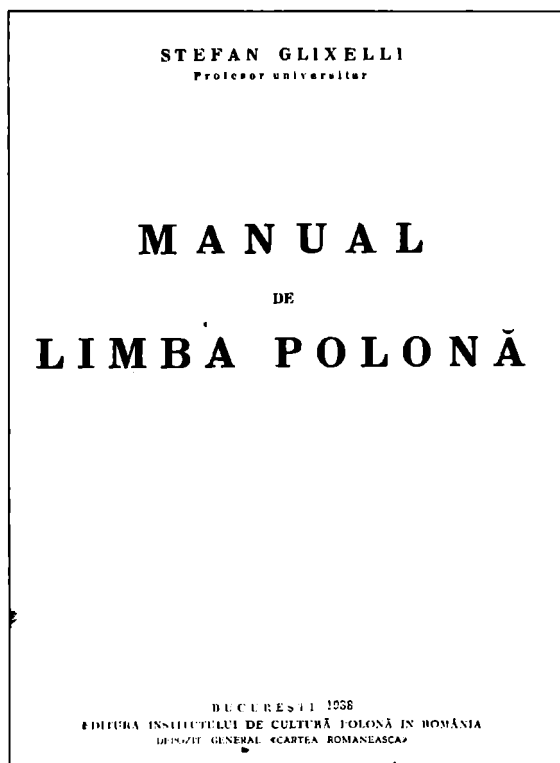
Manual de limba polonă to typowy podręcznik do nauki i doskonalenia języka polskiego jako obcego, nieodbiegający w formie od innych podręczników do nauki języków obcych, np. angielskiego czy francuskiego, które powstały w latach 20. lub 30. XX w.

¹³ Szerzej na temat podręcznika i jego roli w dydaktyce języka obcego pisał J.C. Styszyński, *Rola i funkcje podręcznika w nauczaniu języka obcego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Prace Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych” 1993, nr 126, s. 55-74.

¹⁴ W *Wielkim słowniku rumuńsko-polskim* Haliny Mirskiej-Lasoty i Joanny Porawskiej hasło *cuvânt înainte* przetłumaczono jako: „przedmowa”, „słowo wstępne”. H. Mirska-Lasota, J. Porawska, *Wielki słownik rumuńsko-polski*, Kraków 2009. Autorka artykułu traktuje słowa „wstęp”, „słowo wstępne” i „przedmowa” jako wyrażenia synonimiczne.

¹⁵ B. Ligara, W. Szupelak, *Lingwistyka i glottodydaktyka języków specjalistycznych na przykładzie języka biznesu. Podejście porównawcze*, Kraków 2012, s. 48, Biblioteka „LingVariów”. *Glottodydaktyka*, t. 3.

¹⁶ *Ibidem*, s. 48. Należy stwierdzić, że podręcznik Glixellego zawierał wszystkie konieczne informacje, które powinny znajdować się we wstępie do podręcznika przeznaczonego do nauczania jppo.

Fot. 1. Strona tytułowa podręcznika języka polskiego dla Rumunów *Manual de limba polonă* Stefana Glixellego (București 1938)

To 155-stronicowe dzieło Glixellego otwiera wspomniane słowo wstępne (*cuvânt înainte*)¹⁷, w którym dochodzi do głosu wiedza i praktyka doświadczonego filologa o szerokich horyzontach. Takie wymogi wstępu jako gatunku tekstu glottodydaktycznego spełnia podręcznik prof. Glixellego napisany po rumuńsku. Następnie (s. 7-11) autor zamieścił wprowadzenie (*introducere*)¹⁸ w języku rumuńskim, w którym wyjaśnia pochodzenie języka polskiego w ujęciu językoznawczym, gramatycznym, historycznym i literackim. Jest to swoista wiedza „w pigułce”; we wprowadzeniu pojawiają się najważniejsze informacje dotyczące języka polskiego, niezbędne dla wszystkich chętnych, którzy pragną zmierzyć się z polszczyzną na poziomie uniwersyteckim.

¹⁷ Za Mirską-Lasotą i Porawską hasło *cuvânt înainte* tłumaczą jako: „przedmowa”, „słowo wstępne” oraz traktują je jako równoznaczne z hasłem „wstęp” zawartym w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* (t. 5, s. 207); H. Mirska-Lasota, J. Porawska, *op. cit.* Za: B. Grochala-Woźniak, *Wstęp do podręcznika jako gatunek tekstu glottodydaktycznego*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2010, z. 17, s. 317-325.

¹⁸ Za Mirską-Lasotą i Porawską hasło *introducere* rozumiem jako „wprowadzenie”. H. Mirska-Lasota, J. Porawska, *op. cit.*, s. 395.

W dalszej części znajdują się ponumerowane 24 jednostki lekcyjne. Każda lekcja zawiera obszerny materiał gramatyczny (można wręcz powiedzieć, że gramatyka stanowi dominującą treść podręcznika), skomponowany w formie systematycznego wykładu gramatyki języka polskiego zgodnie z podziałem na części mowy¹⁹. Już na pierwszej lekcji student rumuński poznaje alfabet polski (zapis literowy oraz zasady wymowy poszczególnych liter), samogłoski, spółgłoski i miejsce akcentu w języku polskim. Kolejno, lekcja po lekcji, omawiane są zagadnienia związane z rzeczownikiem i jego fleksją, odmianą przymiotnika, zaimka, liczebnika oraz czasownika. Następne są lekcje poświęcone nieodmiennym częściom mowy, m.in. spójnikom i przysłówkom. Należy podkreślić, że zagadnienia gramatyczne są przedstawione i opatrzone komentarzem w języku rumuńskim. Jest to praca pionierska, ponieważ wcześniej nie istniała gramatyka polska napisana po rumuńsku.

Grupul întâi u

Sing.	N. <i>zon-a</i>	<i>ziemi-a</i>	<i>pan-i</i>
	G. <i>zon-y</i>	<i>ziem-i</i>	<i>pan-i</i>
	D. <i>zoni-e</i>	<i>ziem-i</i>	<i>pan-i</i>
	A. <i>zon-ę</i>	<i>ziemi-ę</i>	<i>pani-ą</i>
	V. <i>zon-o</i>	<i>ziemi-o</i>	<i>pan-i</i>
	I. <i>zon-ą</i>	<i>ziemi-ą</i>	<i>pani-ą</i>
	L. <i>w zoni-e</i>	<i>ziem-i</i>	<i>pan-i</i>
Plur.	N. <i>zon-y</i>	<i>ziemi-e</i>	<i>pani-e</i>
	G. <i>zon</i>	<i>ziem</i>	<i>pań</i>
	D. <i>zon-om</i>	<i>ziemi-om</i>	<i>pani-om</i>
	A. <i>zon-y</i>	<i>ziemi-e</i>	<i>pani-e</i>
	V. <i>zon-y</i>	<i>ziemi-e</i>	<i>pani-e</i>
	I. <i>zon-ami</i>	<i>ziemi-ami</i>	<i>pani-ami</i>
	L. <i>w zon-ach</i>	<i>ziemi-ach</i>	<i>pani-ach</i>

Fot. 2. Fragment lekcji nr 4 z podręcznika Stefana Glixellego (s. 19)

¹⁹ M. Bańko, *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa 2002.

S i n g u l a r

N. <i>dobr-y</i>	<i>dobr-a</i>	<i>dobr-e</i>
G. <i>dobr-ego</i>	<i>dobr-ej</i>	<i>dobr-ego</i>
D. <i>dobr-emu</i>	<i>dobr-ej</i>	<i>dobr-emu</i>
A. <i>dobr-ego, dobr-y</i>	<i>dobr-ą</i>	<i>dobr-e</i>
V. <i>dobr-y</i>	<i>dobr-a</i>	<i>dobr-e</i>
I. <i>dobr-ym</i>	<i>dobr-ą</i>	<i>dobr-ym</i>
L. <i>w dobr-ym</i>	<i>dobr-ej</i>	<i>dobr-ym</i>

P l u r a l

N. <i>dobrz-y</i>	<i>dobr-e</i>
G. <i>dobr-ych</i>	<i>dobr-ych</i>
D. <i>dobr-ym</i>	<i>dobr-ym</i>
A. <i>dobr-ych</i>	<i>dobr-e</i>
V. <i>dobrz-y</i>	<i>dobr-e</i>
I. <i>dobr-ymi</i>	<i>dobr-ymi</i>
L. <i>w dobr-ych</i>	<i>dobr-ych</i>

Fot. 3. Fragment lekcji nr 11 z podręcznika Stefana Glixellego (s. 36)

Oprócz gramatyki w podręczniku znajdują się teksty „preparowane”, czyli przygotowane przez autora. I tak od lekcji nr 1 do lekcji nr 11 (s. 12-36) pojawiają się następujące tematy: klasa, ubranie, obuwie, kolory, dom i mieszkanie, rodzina, człowiek, czas, zwierzęta, las i ogród, miasto i wieś, w restauracji, zajęcia dnia. Każdy tekst jest napisany w języku polskim, a po tekście następują pytania, również w języku polskim, które mają na celu kontrolę rozumienia tekstu pisanego.

Od połowy podręcznika, tj. od lekcji 13 (s. 44), autor wprowadza obszerny komponent kulturowy. W książce znajdują się teksty o tematyce geograficznej, historycznej i literaturoznawczej, a poza tym duży wybór fragmentów polskiej prozy, poezji oraz utworów religijnych różnych pisarzy i poetów polskich. Do tekstów o tematyce geograficznej należą: „Położenie geograficzne Polski”, „Stan gospodarczy Polski”, „Podział administracyjny i miasta”. W zakres tematyki historycznej wchodzi: „Polska Piastów”, „Polska Jagiellonów”, „Polska w okresie elekcyjnym”, „Polska chyłca się do upadku”, „Polska porozbiorowa”, „Polska odrodzona”. Teksty z dziedziny literaturoznawczej to: „Literatura Niepodległej Polski”, „Literatura w okresie Romantyzmu”, „Literatura Współczesna”. Wszystkie są materiałami dydaktycznymi służącymi do nauczania kultury polskiej i realiów polskich.

DOM I MIESZKANIE

Miasto ma domy murowane, wieś ma domy drewniane. Dom murowany ma jedno piętro, albo dwa, trzy, cztery piętra. Są domy bardzo wysokie. Mają pięć, sześć, siedem, osiem, dziewięć albo dziesięć pięter. Wieś ma domy niskie.

Mieszkanie ma jeden pokój, dwa pokoje albo więcej pokoi. Mamy : przedpokój, salon, pokój sypialny, pokój jadalny, kuchnię. W salonie jest : stół, kanapa i fotele. Na podłodze jest dywan. Na ścianach są : obrazy, zegar i lustro. W pokoju sypialnym są : łóżka i szafy. W pokoju jadalnym jest : wielki stół, krzesła i kredens.

Jakie domy ma miasto, a jakie wieś ? Czy wieś ma domy niskie ? Czy miasto ma domy wysokie ? (Tak, nie). Jakie są części mieszkania ? Co jest w pokoju jadalnym, sypialnym, w salonie ?

Fot. 4. Fragment lekcji nr 3 z podręcznika Stefana Glixellego (s. 18)

Każdy z tych tekstów – wszystkie są autorstwa Glixellego – ma formę miniwykładu uniwersyteckiego, przystosowanego do odbiorcy docelowego, czyli studenta zagranicznego. Wykład ten jest napisany po polsku, prostym, przystępnym językiem, zrozumiałym dla studenta po rocznej nauce języka polskiego. W wykładzie uwzględniono terminologię i słownictwo odnoszące się do opracowanego zagadnienia. Autor podręcznika nie wahał się zamieścić innych tekstów ilustrujących i zaznajamiających z oryginalnymi dziełami literackimi w języku polskim²⁰.

²⁰ Można zauważyć, że Glixelli, opracowując zagadnienia literackie i historyczne do swojego podręcznika *Manual de limba polonă*, wykorzystał wykłady z historii literatury polskiej, które wygłosił podczas seminariów w Uniwersytecie w Vălenii de Munte, opracowane i wydane w 1925 r. S. Glixelli, *Scurta istorie a literaturii polone*, trad. N.I. Herescu, Vălenii de Munte 1925.

POLSKA ODRODZONA

Jednym z rezultatów wielkiej wojny (1914-1918) było powstanie niepodległego państwa polskiego. W Polsce objął władzę, dnia 11 listopada 1918 roku, Józef Piłsudski, komendant legionów polskich z lat wielkiej wojny, mianowany naczelnikiem państwa.

Granice zachodnie Polski zostały na ogół określone przez traktat wersalski (28 czerwca 1919 r.), który podpisali jako przedstawiciele Polski Roman Dmowski i Ignacy Paderewski. Granice wschodnie musiały wywalczyć wojska polskie, zorganizowane przez Józefa Piłsudskiego, powiększone przez armię generała Józefa Hallera, przybyłą z Francji.

W maju 1920 roku dywizje polskie zajęły Kijów, ale niebawem ofensywa bolszewicka spowodowała odwrót wojsk polskich, które zatrzymały się dopiero pod Warszawą. Pod dowództwem Marszałka Piłsudskiego, armia polska, wzmocniona przez oddziały ochotnicze, rozbiła siły bolszewickie (16 sierpnia 1920 r.). Zwycięstwo, zwane „cudem nad Wisłą”, ocaliło Polskę, a przez to także inne kraje, przed załosem bolszewickim. Na podstawie traktatu, zawartego w Rydze (18 marca 1921 r.), Polska ustaliła swe granice wschodnie.

W tym samym czasie ogłoszono Konstytucję (17 marca 1921 r.), w myśl której głową Rzeczypospolitej Polskiej jest Prezydent, wybrany na siedem lat, a władza ustawodawcza należy do Sejmu i Senatu. Gdy dokonano wyborów do Sejmu i Senatu i wyboru Prezydenta (1922 r.), Piłsudski usunął się od rządów. W roku 1924 dokonano reformy walutowej, zastępując marki przez złote.

Marszałek Piłsudski ujął ponownie rządy w swe ręce (12 maja 1926 r.), sprawując je do końca życia (12 maja 1935 r.). Opracowana wedle jego wskazań, nowa Konstytucja (23

kwietnia 1935 r.) rozszerzyła znacznie władzę Prezydenta. Pierwszą osobą po Prezydencji został ogłoszony Marszałek Edward Śmigły Rydz, Generalny Inspektor Sił Zbrojnych.

Polityka zagraniczna Polski opiera się o przymierze z Francją, zawarte dnia 19 lutego 1921 roku, i o przymierze z Rumunią, zawarte dnia 3 marca 1921 roku. Wartość przymierza polsko-rumuńskiego tak określił Król Karol II, z okazji wizyty Prezydenta Ignacego Mościckiego w Bukareszcie (7 czerwca 1937 r.): „Siła naszego przymierza polega na tym, że jest ono nie tylko aktem rozważi politycznej, ale także wynikiem szczerzej przyjaźni między naszymi narodami”.

Kiedy powstało niepodległe państwo polskie? Co nazywamy „cudem nad Wisłą”? Jaką inną nazwę ma to zwycięstwo? (18 decydująca bitwa w historii świata). Kiedy ogłoszono Konstytucję? Czym różni się Konstytucja kwietniowa od Konstytucji marcowej? Jakie są podstawy polityki zagranicznej Polski?

ŚWIĘTY BOŻE

Święty Boże, święty Mocny, święty Nieśmiertelny,
zmiłuj się nad nami,
Od powietrza, głodu, ognia i wojny,
zachowaj nas, Panie,
Od naglej i niespodziewanej śmierci,
zachowaj nas, Panie,
My grzeszni Ciebie Boga prosimy,
wysłuchaj nas, Panie.

Acet cântec religios, pomenit în cunoștința poetului lui Wincenty Pol (sveti Lecția XV), a fost prelucrat de poetul Kornel Ujejski, în *Skarpi Jeremiego*.

Fot. 5. Fragment lekcji nr 21 z podręcznika Stefana Glixellego (s. 88-89)

Wśród tekstów literackich znajdziemy utwory: *Pory roku* nieznanego autora, *Dzień dobry* Marii Konopnickiej, *Piękna nasza Polska cała* i *Cztery rzeczy* Wincen-tego Pola, *Mariacka wieża* Edmunda Wasilewskiego, *Mazurek Dąbrowskiego* Józefa Wybickiego, *Urszulo moja wdzięczna* (Tren X) Jana Kochanowskiego, pieśń religijną *Święty Boże*, ekspozycję, inwokację i *Rok 1812* z *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, *Beniowskiego* Juliusza Słowackiego, *Daremnne żale* Adama Asnyka, *Rozmiliwała się ma dusza* Jana Kasprówicza. Należy dodać, że autor podręcznika wprowadził również wzory korespondencji: list prywatny (s. 43-44) i oficjalny (s. 105-106).

Za pełnymi jednostkami lekcyjnymi znajdują się: alfabetyczny słownik polsko-rumuński (s. 109-150) zawierający najważniejsze słowa użyte w podręczniku, dokument ikonograficzny w postaci mapy Polski (s. 151) oraz spis treści (s. 153-155) w języku rumuńskim.

Jak można zauważyć, treści zawarte w podręczniku najlepiej odpowiadają zasadom nauczania języka obcego z wykorzystaniem metody gramatyczno-tłumaczeniowej, obowiązującej wówczas w dydaktyce uniwersyteckiej, skierowanej na sprawność samodzielnego czytania i rozumienia tekstu. Termin „metoda gramatyczno-tłumaczeniowa” prof. Hanna Komorowska²¹ definiuje następująco: „Metoda ta za podstawowy cel nauki uznaje takie opanowanie systemu gramatycznego i słownictwa języka obcego, które umożliwia samodzielne czytanie i rozumienie tekstów. [...] Pomocą

²¹ H. Komorowska, *Metody nauczania języków obcych*, Warszawa 1999, s. 27-28.

służą tu preparowane, tj. uproszczone dla celów dydaktycznych teksty napisane przez autora podręcznika lub też adaptowane teksty literackie. Metoda gramatyczno-tłumaczeniowa opiera się na przekonaniu o roli komentarzy gramatycznych i tekstu dydaktycznego jako podstawy nauczania oraz o wiodącej roli sprawności czytania i tłumaczenia w poznawaniu i utrwalaniu nowego materiału”.

Analizując podręcznik Glixellego, można jednak dostrzec, że autor zaczął wprowadzać do podręcznika elementy metody bezpośredniej²², która zaczęła obowiązywać w dydaktyce nauczania języków obcych pod koniec XIX w. Dowodzą tego niektóre ćwiczenia leksykalne i wprowadzenie lektury tekstów z utworów literatury pięknej²³.

Konstrukcja podręcznika Tadeusza Gostyńskiego

Kolejnym materiałem glottodydaktycznym opracowanym w okresie międzywojennym jest *Podręcznik do nauki języka polskiego* (*Manual de limba polonă*) i *Gramatyka języka polskiego* (*Gramatica limbei polone*) autorstwa dra Tadeusza Gostyńskiego. Podręcznik został wydany w 1939 r.; znamienne są data 18 września 1939 r., widniejąca na pierwszej stronie, tuż za stroną tytułową podręcznika²⁴, i słowa autora, który pracę swoją poświęca wszystkim pracującym nad realizacją zbliżenia kulturowego polsko-rumuńskiego. Autor wyraził też nadzieję: „[...] Dlatego jestem pewien, że dzisiejsze, podobne okoliczności, w jakich znalazła się Polska, nie będą przeszkodą dla tych, którzy doceniają naszą przeszłość kulturową i którzy będą kontynuować jej poznanie”²⁵.

Podręcznik Gostyńskiego składa się z następujących części: *cuvânt înaint*e (słowo wstępne), I. *Lectura* (lektura), II. *Gramatica* (gramatyka), III. *Vocabular* (słownik), spis treści. Na część I podręcznika składają się 34 jednostki lekcyjne. Każdej z nich przypisana jest jedna czytanka tematyczna, pod którą znajdują się pytania sprawdzające umiejętność rozumienia tekstu pisanego (tytuł czytanki, czytanka i pytania do niej są napisane po polsku) oraz słówka – *cuvinte*, zbierające w formie minisłowniczka najważniejsze wyrazy użyte w danej czytance. W tej części znajdują się czytanki (s. 5-67) o następującej tematyce: klasa, ubranie, człowiek, miasto, dom i mieszkanie, czas, wiosna, lato, jesień, zima, rodzina, zajęcia dnia, śniadanie, restauracja, u fryzjera, doktor i apteka, szkoła, sklep, ogród, fabryka, plany na wakacje, góry, morze,

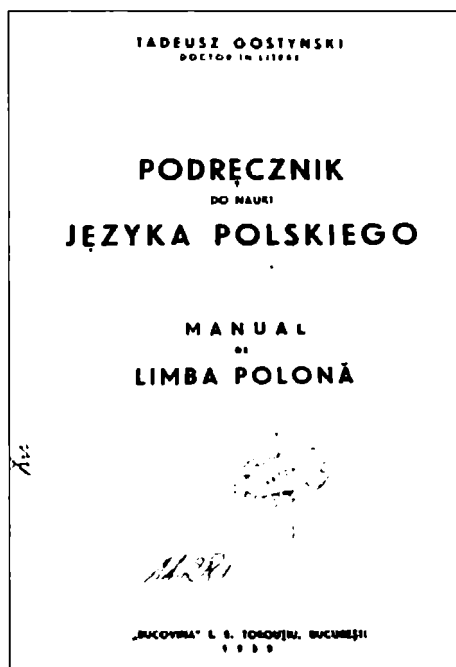
²² *Ibidem*, s. 27.

²³ M. Cieśla, *Z dziejów nauczania języków obcych. Do roku 1939*, Warszawa 1966, s. 22.

²⁴ Stronę tytułową zadrukowano innym rodzajem czcionki drukarskiej, odbiegającym od użytej do druku całości podręcznika.

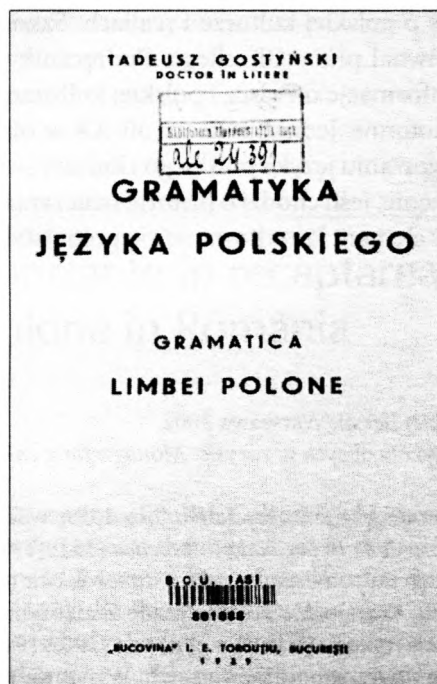
²⁵ W oryginale słowa autora brzmią: „Iată de ce sunt sigur că nici actualele împrejurări similare ale Statului Polonez nu vor stingheri pe cei care apreciază trecutul nostru cultural și care îl vor cerceta în continuare”. Tłumaczenie w tekście – Z.M.O. T. Gostyński, *Podręcznik do nauki języka polskiego, Manual de limba polonă*, București 1939.

wieś, budowa domu, bank, przygotowanie do drogi, podróż, granica, dworzec i hotel, przechadzka po mieście, list, poczta, wizyta w domu akademickim, wiadomości o Polsce. Część II podręcznika poświęcona jest zagadnieniom gramatycznym z języka polskiego (s. 71-118). Część gramatyczna została podzielona na 29 jednostek lekcyjnych z komentarzem napisanym w języku rumuńskim. Najważniejsze zagadnienia gramatyczne, które zostały opracowane, to: *alfabetul* (alfabet), *accentul* (akcent); *genurile* (rodzaje), *numeralul* (liczebniki), *verbul* (czasownik), *forma interogativa*, *forma negativa*, *substantivul* (rzeczownik), *adjectivul* (przymiotnik), *adverbul* (przysłówek), *pronumele* (zaimki), *declinarea numeralului* (deklinacja liczebnika). Część III to słownik polsko-rumuński, zawierający słownictwo znajdujące się w prezentowanym podręczniku. Analiza podręcznika Gostyńskiego pozwala stwierdzić, że jest on wyraźnie skromniejszy w swojej formie niż podręcznik Glixellego. W podręczniku Gostyńskiego brakuje komponentu zawierającego treści kulturowe i realioznawcze, co zdecydowanie obniża walor podręcznika. Wraz z podręcznikiem właściwym powstała *Gramatyka języka polskiego*²⁶, wydana również w 1939 r.

Fot. 6. Strona tytułowa *Podręcznika do nauki języka polskiego* Tadeusza Gostyńskiego (București 1939)

²⁶ Gostyński we słowie wstępnym traktuje *Gramatykę języka polskiego* jako podręcznik do nauki polskiego na wyższym poziomie zaawansowania językowego.

Fot. 7. Strona tytułowa *Gramatyki języka polskiego* Tadeusza Gostyńskiego (București 1939)

Mimo deklaracji autora, że jest to druga część podręcznika do nauki języka polskiego, która ma służyć do głębszego poznania polszczyzny przez osoby studiujące, analiza treści umieszczonych w *Gramatyce języka polskiego* dowodzi, że autor nie zamieścił w tej części żadnych nowych informacji gramatycznych, nie rozbudował komentarza gramatycznego ani nie wzbogacił jej nowymi ćwiczeniami gramatycznymi.

Podsumowanie

Warto zaznaczyć, że spośród dwóch omawianych książek to *Manual de limba polonă* Stefana Glixellego jest bardzo dobrym podręcznikiem do nauki języka polskiego jako obcego, gdyż posiada niemal wszystkie niezbędne elementy dydaktyczne i bogaty materiał gramatyczny, leksykalny i kulturoznawczy. Jest przy tym, jak na owe czasy, nowoczesny – autor doskonale wykorzystywał wiedzę glottodydaktyczną, co widać po formie i treści omawianego podręcznika. Na szczególne podkreślenie zasługuje wprowadzenie przez Glixellego wiedzy o Polsce – w ujęciu historycznym, literackim i geograficznym – i to już na najniższym stopniu zaawansowania językowego. Autorowi zależało, aby student rumuński oprócz znajomości języka polskiego

posiadał rzetelną wiedzę o polskiej kulturze i realiach. Szkoda, że Gostyński swoim podręcznikiem nie dorównał pracy Glixellego. Podręcznik Gostyńskiego jest mało interesujący i ubogi w informacje o Polsce i polskiej kulturze, a ćwiczenia leksykalne czy gramatyczne są monotonne. Jednak w latach 30. XX w. obie książki były ważnymi instrumentami w propagowaniu języka polskiego i kultury polskiej. Dziś podręczniki te mają szczególne znaczenie, jeśli chodzi o historię nauczania języka polskiego w Rumunii, i stanowią ważny element kształtowania się polonistyki rumuńskiej XX w.

Bibliografia

- Bańko M., *Wykłady z polskiej fleksji*, Warszawa 2002.
- Cieśla M., *Dzieje nauki języków obcych w zarysie. Monografia z zakresu historii kultury*, Warszawa 1974.
- Cieśla M., *Z dziejów nauczania języków obcych. Do roku 1939*, Warszawa 1966.
- Dascălu N., *Relatii romano-polone in perioada interbelica (1919-1939)*, București 1991.
- Grochala-Woźniak B., *Wstęp do podręcznika jako gatunek tekstu glottodydaktycznego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2010, z. 17.
- Jęglinski V., *Relatii culturale romano-polone in perioada (1900-1945)*, București 2016.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 1999.
- Ligara B., Szupelak W., *Lingwistyka i glottodydaktyka języków specjalistycznych na przykładzie języka biznesu. Podejście porównawcze*, Kraków 2012, Biblioteka „LingVariów”. *Glottodydaktyka*, t. 3.
- Mirska-Lasota H., Porawska J., *Wielki słownik rumuńsko-polski*, Kraków 2009.
- Styszyński J.C., *Rola i funkcje podręcznika w nauczaniu języka obcego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Prace Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych” 1993, nr 126.
- Szulc A., *Słownik dydaktyki języków obcych*, Warszawa 1997.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.
- Willaume M., *Rumunia*, Warszawa 2004, *Historia Państw Świata w XX Wieku*.

Wykaz analizowanych podręczników

- Glixelli S., *Manual de limba polonă*, București 1938.
- Gostyński T., *Podręcznik do nauki języka polskiego. Manual de limba polonă*, București 1939.
- Gostyński T., *Gramatyka języka polskiego. Gramatica limbii polone*, București 1939.

Zyta Monika Oksztul (ur. 1974), magister, filolog, doktorantka na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Głównie zainteresowania badawcze: nauczanie języka polskiego w Rumunii. Wybrane publikacje: *Nieznany podręcznik do nauki języka polskiego dla Rumunów*, [w:] *Polska i Rumunia. Wspólnie – obok – blisko. Polonia și România. Împreună – alături – aproape*, oprac. red. S. Iachimovschi, K. Stempel-Gancarczyk, E. Wieruszewska-Calistru. Lektor języka polskiego na Uniwersytecie Al. I. Cuzy w Jassach (2009-2014).